

اقدامات مرمتی محورهای دید شهری در حفظ و تداوم هویت منطقه نمونه موردی (خیابان شانزلیزه و کنسلیازیون)

علی اکبر خمسه عشری

دانشجوی کارشناسی ارشد معماری منظر، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) قزوین

akhamseashari@yahoo.com

چکیده

محورهای دید شهری، کریدورهای دیدی هستند که در امتداد گشودگی‌های خطی مانند خیابان‌ها شکل می‌گیرند و رو به سمت عنصری نشانه و شاخص یا منظری استراتژیک طراحی می‌شوند، به علاوه این محورها بعضاً ارتباطی بصری بین دو نقطه برجسته شهری را فراهم می‌کنند که این در تقویت هویت منطقه بسیار تأثیرگذار است. اما این محورها چگونه باید هویت خود را حفظ کنند؟ و اقداماتی که در این فضاها برنامه‌ریزی می‌شود، بر چه اساسی باید باشد؟ نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که هویت، یک تداوم تاریخی است که می‌بایست با کمیت‌هایی که در طول تاریخ به وجود آمده‌اند و حامل تاریخ هستند آن را حفظ کنیم، از طرفی هویت غیر قابل اشتراک با دیگر فضاهاست، به صورتی که هر مکان با توجه به ماهیت‌های مستقل خود، دارای کمیت‌های مشخصی است که باعث متفاوت شدن شخصیت فضاهای شهری از یکدیگر می‌شود. برای حفظ و تداوم هویت در محورهای دید شهری نیازمند اقداماتی از قبیل حفظ، بازسازی و احیای محورهای شهری هستیم، که در صورت صحیح و به جا بودن اقدامات، باعث تداوم و تقویت هویت و افزایش تعلق خاطر افراد در این محورها می‌شود. زمانی که مردم یک جامعه نسبت به محور شهری حس تعلق پیدا کنند، تداوم حضور افراد و ایجاد فضای جمعی طولی بدست می‌آید، فضایی که افراد و گروه‌های مختلف اجتماعی در آن حضور به عمل می‌آورند و با یکدیگر تعاملات اجتماعی برقرار می‌کنند. در این راستا محور شانزلیزه پاریس و کنسلیازیون رم، که جزء محورهای شهری مهم جهان و دارای تاریخ و گذشته‌ای شاخص هستند را برای بررسی اقدامات مرمتی در حفظ هویت منطقه خود در نظر گرفته‌ایم. در این تحقیق به روش توصیفی-تحلیلی و به روش مشاهده و حضور در فضا و مطالعات کتابخانه‌ای اطلاعات گردآوری شده است، امید است که نتیجه‌های این تحقیق کمکی باشد در اقدامات مرمتی برای حفظ هویت محورهای دید شهری.

واژگان کلیدی

محورهای دید شهری، فضاهای جمعی، شانزلیزه، کنسلیازیون، هویت.

مقدمه

گیرد، در همین راستا هر فضای شهری با توجه به تاریخ، فرهنگ و گذشته خود دارای ارزش‌ها و معیارهایی است که اقدامات صورت‌گرفته با توجه به آنها انجام می‌شود، به همین سبب هر فضا برنامه‌ریزی مختص به خود را دارد که در صورت اجرای صحیح باعث تداوم هویت می‌شود. تأثیر چشمگیری که استمرار و حفظ هویت در فضاهای شهری می‌گذارد ایجاد حس تعلق و تداوم حضور افراد در فضای شهری است، به صورتی که فرد فضا را از خود می‌داند و همچنین خود را در مقابل فضا مسئول می‌داند. با ایجاد حس تعلق در محور شهری، افراد زمان بیشتری را در فضا صرف می‌کنند و محور شهری تبدیل به یک فضای جمعی طولی می‌شود. این فضاها به دلیل ماهیت خود حق ورود و حضور هر قشر، سن و نژادی را بدون هیچ‌گونه محدودیتی به عموم شهروندان می‌دهد و فضایی مناسب برای گردهمایی و تجمع شهروندان، برقراری ارتباطات و تعاملات اجتماعی پدید می‌آید. در این راستا خیابان شانزلیزه و کنسلیلیزیون جزء محورهای هستند که با توجه به هویت منطقه اقداماتی مرمی در آن انجام شده و این محورها را تبدیل به فضاهای جمعی طولی کرده است. در این مقاله در مرحله اول به بررسی مبانی نظری از قبیل محورهای دید شهری، اقدامات مرمی، هویت و فضاهای جمعی پرداخته و سپس به بررسی نمونه‌های موردی و دسته‌بندی کردن اقدامات انجام شده می‌پردازد.

محورهای دید شهری به دلیل آنکه فرصت مطلوب و لذت‌بخشی را به سوی عناصر شاخص و ارزشمند شهری فراهم می‌آورند، در ایجاد تعلق خاطر و تداوم هویت شهری نقش بسزایی دارند، همچنین محورهای دید در سازماندهی شهری و قدرت‌نمایی شهر تأثیر گذارند. در این مقاله به بررسی اقدامات مرمی انجام شده در حفظ هویت دو محور دید شهری مهم جهان که یکی محور شانزلیزه و دیگری محور کنسلیلیزیون بوده، پرداخته شده است. خیابان شانزلیزه پاریس، یک محور طولی است که مابین دو عنصر مهم شهری به نام میدان کنکور و طاق پیروزی قرار دارد که بر پایه پیاده‌مداری برنامه‌ریزی شده است. خیابان کنسلیلیزیون رم، در آکس میدان و کلیسای سن‌پیترو قرار دارد، مکان قدرت‌نمایی واتیکان در رم، اساس این محور بر پایه ارزش‌گذاری دو چندان بر قدرت کلیسای سن‌پیترو است، که هر کدام از این محورها دارای یک تاریخ و هویت خاصی هستند. هویت امری است که از ارتباط انسان با تاریخ در گذر زمان پدید می‌آید، همچنین هویت تأثیر گرفته از مؤلفه‌های فرهنگی، اجتماعی و کالبدی یک شهر است، به بیان دیگر هویت مجموعه‌ای از علایم، عناصر مادی و فرهنگی است که باعث متمایز شدن افراد، گروه‌ها و فرهنگ‌های مختلف از یکدیگر می‌شود که این عناصر به مقتضای هر جامعه متفاوت و بیانگر یک فصل مشترک در آن جامعه است. در جهت تداوم هویت فضاهای شهری، در مرحله اول می‌بایست اقدامات مرمی از قبیل حفاظت، مرمت و باززنده‌سازی صورت

سؤالات تحقیق

- برای استمرار هویت محورهای دید شهری چه عواملی در انتخاب اقدامات مرمی تأثیرگذار هستند؟
- آیا می‌توان یک سری اقدامات مشترک و ثابت برای حفظ هویت در تمام محورهای شهری برنامه‌ریزی کرد؟

فرضیه

عواملی که در حفظ و تداوم هویت در فضاهای شهری تأثیرگذار هستند بر اساس تاریخ و گذشته محل بررسی می‌شوند، به صورتی که برای انتخاب اقدامات مرمی در مرحله اول باید به فرهنگ و کمیت‌هایی که بیشتر از عناصر دیگر ظرفیت تاریخی دارند توجه کرد، تا براساس آنها هویت منطقه حفظ و امتداد یابد. همچنین اقداماتی که در هر منطقه انتخاب می‌شود براساس گذشته تاریخی آن محل است و نمی‌توان اقداماتی ثابت را در تمام فضاها و محورهای شهری در نظر گرفت. به صورتی که در محور شانزلیزه توجه به انسان‌مداری و در محور کنسلیلیزیون به اقتدارگرایی و

قدرت‌نمایی توجه شده است.

ضرورت و اهمیت تحقیق

محورهای دید شهری، عناصری مهم در استمرار و حفظ هویت شهر هستند، در همین راستا برای تداوم محورهای شهری نیازمند اقدامات مرمی است که به تداوم فرهنگ و گذشته منطقه می‌انجامد. امروزه متأسفانه توجه چندانی به ارزش و اهمیت محورهای دید شهری در استمرار هویت منطقه نمی‌شود، به صورتی که بسیاری از محورهای شهری با هویت وجود دارند که بدون شناخت اهمیت آنها در حال فرسوده شدن هستند، درحالی‌که اگر به درستی مطالعه و برنامه‌ریزی شوند و اقداماتی متناسب با تاریخ آن فضا در نظر گرفته شود، می‌توانند به محورهای فعال شهری و فضاهای جمعی طولی تبدیل شوند. در این مقاله به بررسی اقدامات مرمی در محورهای شانزلیزه و کنسلیلیزیون برای حفظ هویت منطقه و دلایل انتخاب آنها پرداخته، تا بتوان به درستی محورهای شهری دیگر را نیز به فضاهای شهری پویا و سرزنده تبدیل کرد.

پیشینه تحقیق

مقالات مرتبط صورت گرفت. داده‌ها و اطلاعات در مرحله اول از مشاهدات و حضور در فضا براساس اقدامات انجام شده در محورها بررسی، سپس با مطالعه اصول و قواعد مرمتی جدول‌هایی برای دسته‌بندی اقدامات انجام‌شده ایجاد و در آخر به یک سری از اقدامات نوین در تداوم هویت و ایجاد فضای جمعی در محورها و همچنین اشتراکاتی از قبیل نوع نگاه به انتخاب رویکرد مرمتی در رسیدن به هویت محور حاصل شد.

مبانی نظری محوره‌های دید شهری

محورها به عنوان عامل جهت دهنده، سازمان دهنده و تقسیم کننده در شهرسازی، از آن جهت که عناصر مختلف را به هم متصل می‌کنند، از المان‌های اصلی در فرم دهی به شهر به حساب می‌آیند (پور جعفر و دیگران، ۱۳۸۷: ۸۲). محوره‌های دید شهری با به وجود آوردن کریدورهای دید، ضمن ارزش دهی به عنصر پایانی باعث خاطره‌انگیزی و تداوم هویت می‌شود. موضوع بسیار مهم در شکل‌گیری محوره‌های دید، توجه و استفاده از مولفه‌های هویت‌مند فضاست، به صورتی که هرچه از عناصری با ظرفیت تاریخی بیشتر استفاده شود، تداوم و استمرار هویت شهر را باعث می‌شود. شروع استفاده از محوره‌های دید شهری را می‌توان به دوره رنسانس اروپا نسبت داد، زمانی که پرسپکتیو اختراع شد. نمونه‌های موردی انتخاب شده، محوره‌هایی هستند که به بهترین شکل از قابلیت‌های فضا و مولفه‌های هویت‌مند استفاده کرده‌اند، به صورتی که در محور کنسلیازیون دیدهای متوالی با ارزش‌های بصری متفاوت، توجه به جداره‌های محور از لحاظ سبک و رنگ، استفاده از شیب زمین به منظور تأکید بیشتر به کلیسای سن پیترو و استفاده از مبلمان منظم و متقارن برای نظم‌بخشی و ارزش‌گذاری بیشتر به کلیسا به بهترین شکل صورت گرفته است. محور شانزلیزه براساس سیاست انسان‌مداری و توجه به زندگی پیاده، برنامه‌ریزی شده است، همچنین وجود عناصری یادمانی مانند طاق پیروزی و ستون ابلیسک بر ارزش این محور افزوده، به علاوه قرارگرفتن درختان به صورت ردیف در دو طرف محور، قرارنگرفتن عنصری مانند تیر چراغ برق در وسط، محور و عرض نسبتاً کم محور دید، باعث تأکید بیشتری بر عناصر پایانی محور شده است (تصویر ۱و۲).

اقدامات مرمتی

مرمت واژه‌ای است کلی، مشخص، مداخله‌های فنی- علمی که به منظور تضمین تداوم زمانی یک اثر هنری صورت می‌گیرند (مختاری طالقانی و امیدبخش، ۱۳۹۳). امر مرمت از زیرمجموعه‌های حفاظت است و با استفاده از علم و مفاهیم جدید و امکانات امروزی تحقق خواهد یافت. اقدامات مرمتی باید در راستای ارزش‌های فرهنگی، اجتماعی یک فضای شهری انجام شود، به صورتی که نتیجه نهایی نمایش‌دهنده هویت آن منطقه باشد، به بیان دیگر مرمت منظر به دنبال آن است که با ردیابی

محوره‌های شهری از زمان رنسانس و کشف پرسپکتیو به صورت تخصصی بررسی شد و تاکنون محققین بسیاری در این باب و نقش محوره‌های شهری در حفظ هویت و تبدیل شدن آنها به فضاهای جمعی پژوهش کرده‌اند که به نمونه‌هایی از این نوشته‌ها اشاره می‌شود. به طور مثال می‌توان به مقاله اصول حاکم بر طراحی هدفمند بر محوره‌های دید شاخص شهری (پورجعفر و صادقی، ۱۳۸۷: ۱۷-۲۸) که به ارزش و سابقه و مولفه‌های محوره‌های شهری اشاره کرده است، مقاله خوانش تاثیر ساماندهی محوره‌های بصری بر ارتقاء کیفیت محیط (پورجعفر، تقوایی و صادقی، ۱۳۸۷: ۱۷-۲۸) که تأثیر محوره‌های دید بر امر کیفی شهر را بررسی کرده، اشاره نمود. در زمینه مطالعات در باب فضاهای جمعی می‌توان به مقاله فضاهای عمومی و عوامل موثر بر حیات جمعی (دانشپور و چرخچیان، ۱۳۸۶: ۱۹-۲۸) که در مورد مفهوم فضاهای جمعی، عوامل تشکیل دهنده و نیازهای آن مطالعه کرده‌اند و مقاله شناسایی و ارزیابی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر تعاملات اجتماعی (بهزادفر و طهماسبی، ۱۳۹۲: ۱۷-۲۸) که به تحقیق در باب فضاهای جمعی و متغیرهای آن تحقیق کرده‌اند. در زمینه هویت‌مندی در فضاهای شهری می‌توان به مقاله تئوری منظر، رویکردی بر تداوم هویت در روند نوسازی شهری (نگارستان، تیموری و آتشین‌بار، ۱۳۸۹: ۵۹-۶۸) که در باب مقوله شهر و هویت آن پژوهش به عمل آمده و مقاله تداوم هویت در منظر شهری (آتشین‌بار، ۱۳۸۸: ۴۵-۵۶) که در مورد چیستی هویت و شاخصه‌های اصلی هویت تحقیق کرده است، اشاره نمود. موضوع مرمت نیز جزء موضوعاتی است که بسیار در مورد آن پژوهش به عمل آمده، به عنوان مثال می‌توان به کتاب دوازده درس مرمت (مرادی و محبعلی، ۱۳۹۳) که در مورد انواع اقدامات مرمتی صحبت شده و مقاله معیارهای مرمت نظر محوطه‌های تاریخی و طبیعی با تأکید بر محوطه بیستون کرمانشاه (پوریوسفزاده، بمانیان و انصاری، ۱۳۹۱: ۴۴-۳۵) که در باب مرمت منظر و دسته‌بندی‌های آن پژوهش کرده است، اشاره کرد.

روش تحقیق

این مقاله از دسته پژوهش‌های کمی و کیفی است، روش تحقیق در این پژوهش به صورت توصیفی- تحلیلی است. توصیفی به سبب شناخت دقیق محوره‌های دید شهری و بررسی اقدامات مرمتی در حفظ و تداوم هویت، و تحلیلی به علت بررسی و شناخت عوامل مؤثر در انتخاب اقدامات مرمتی در محوره‌های دید برای تداوم هویت است. جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش به صورت مشاهده و حضور در محوره‌های شهری و مطالعات کتابخانه‌ای بوده است. مشاهده‌ها به صورت دقیق و با عکس‌برداری‌های هدفمند انجام شده است و مطالعات کتابخانه‌ای نیز با بررسی کتاب‌ها و

تصویر ۲. تأکید بر سوژه و ایجاد محور دید با استفاده از درختان هرس شده در یک ردیف. عکس: علی اکبر خمسه عشری، ۱۳۹۴.

تصویر ۱. تأکید بر سوژه آخر و ایجاد محور دید با توجه به رنگ و فرم جداره‌ها و قراردادن ستون های هرمی سنگی. عکس: علی اکبر خمسه عشری، ۱۳۹۴.

بر محوطه بیستون کرمانشاه (پوریوسف زاده، ۱۳۹۱) و با توجه به نیازهای منظرین محورهای دید شهری، در جدول ۱ تنظیم شده است.

گذشته، حال را درک کرده و با ارائه طراحی انسانی به ارتقای کیفیت منظر بپردازد. اقدامات مرمتی با کمک‌گیری از کتاب معیارهای مرمت منظر محوطه‌های تاریخی و طبیعی با تأکید

جدول ۱. دسته بندی اقدامات مرمتی در فضا. مأخذ: نگارنده

ردیف	ارکان	نمود
۱	انسان	توجه به نیازهای انسان از قبیل آرامش روانی، و وجود کاربری‌های متنوع و قابل انعطاف، به علاوه توجه به هویت محیط برای افزایش تعاملات انسان در فضا.
۲	طبیعت	توجه به اکوسیستم محیط زیست برای بقای همیشگی جانوران و به علاوه، توجه به پتانسیل‌ها توپوگرافی زمین.
۳	فرهنگ	توجه به ارزش‌های کمی فضا برای به نمایش درآوردن کیفیت نهفته منطقه.
۴	تاریخ	جلوگیری از فرسایش: برای حفاظت از یک اثر تاریخی، در مرحله نخست کنترل محیط آن است که عبارت خواهد بود از جلوگیری عوامل فرساینده و زیان‌آور با بررسی‌های مداوم و منظم.
		محافظت: در محافظت معمولاً اقدامات، مستقیماً متوجه خود اثر می‌شود و منظور از این اقدامات، حفاظت در وضعیت فعلی اثر است.
		استحکام‌بخشی: در استحکام‌بخشی، هدف اساسی عبارت است از اعاده نیروهای از دست‌رفته اثر در طول زمان و در اثر عوامل مختلف.
		تعمیر: تعمیر و تمامیت‌بخشیدن مجدد به جزئیات و وجوه مختلف اثر، زمانی حاصل می‌شود که شواهد تاریخی، مصالح و طرح اصلی و مستندات اصیل مورد احترام قرار گیرند.
		باز زنده‌سازی: استفاده مناسب از بناهای تاریخی بهترین گزینه برای حفاظت از آنهاست که به طور طبیعی این امر همراه با تغییرات اصولی در بنا صورت می‌گیرد.
		باز آفرینی: تولید مجدد و بازآفرینی عبارت از ساختن مجدد از روی مدل اصلی شیع موجود است.
		بازسازی: اصولاً بازسازی بناهای تاریخی مجاز نیست مگر در مواردی که سوانح آبی مانند جنگ، زلزله، سیل و غیره باعث از بین رفتن آنها شود.

هویت

و رحمتی، ۱۳۹۱). این گونه از فضاها باعث تعلق خاطر بین افراد و تداوم حضور آنها می‌شود. در نمونه‌های انتخاب شده نیز توانسته‌اند با ایجاد تداوم هویت، فضاهای جمعی طولی را پدید آورند، به صورتی که در محور شانزله‌لیزه با توجه به اصل پیاده‌مداری، ایجاد پیاده‌راه‌های عریض، تاکید به عناصر یادمانی در دو انتهای محور، توجه به جداره‌های همکف، توجه به مبلمان مناسب و فضای سبز، توانسته‌اند حس آرامشی که یک فضای توریستی و یادمانی نیاز دارد را به وجود آورند و در محور کنسیلازیون با توجه به کلیسای سن‌پیترو، استفاده از مبلمان منظم و متقارن، توجه به نظم جداره‌ها و تقسیم خیابان به سه قسمت اصلی کندرو، پیاده‌رو و تندرو توانسته‌اند حس اقتدار واتیکان و رسمیت فضا را نمایش دهند (تصویر ۳ و ۴).

نمونه‌ها

• شانزلیزه

خیابان شانزلیزه پاریس با طول دو کیلومتر یکی از زیباترین خیابان‌های جهان، مرکز برندها، کافه‌ها و تفرجگاهی پیاده‌مدار است. شانزلیزه به معنای مزارع الیزه و نام یک روستایی که مزارع گندم‌زار در آن وجود داشته، است. در سال ۱۶۱۶م. دشتی بوده که در آن بازارهایی وجود داشته که ملکه «ماری مدیچی» تصمیم می‌گیرد محور باغ توئیلری را با خیابانی درختکاری شده گسترش دهد. این خیابان در راستای عناصر با ارزشی از قبیل موزه لوور، باغ توئیلری، میدان کونکور و طاق‌پیروزی قرار گرفته‌است. موزه لوور در قرن ۱۲ ساخته شده که در حال حاضر به یکی از پربازدیدترین موزه‌های جهان با ۳۵۰۰۰ اشیا گرانبها تبدیل شده است. بعد از موزه لوور باغ توئیلری قرار دارد، باغی پر از مجسمه و ساختمان‌های تاریخی که در قرن ۱۷ توسط آندره‌لونوتر به

شهر یک امر کیفی، پویا و نسبی است که در گذر زمان چهره و شخصیت خاصی از آن در ذهن مردم شکل می‌گیرد، همین‌طور شهر به عنوان یک موجودی زنده ساخته نمی‌شود بلکه پدیدمی‌آید. عوامل مختلفی از قبیل فرهنگ، سیاست، تاریخ و مذهب در متمایز کردن فضاهای شهری از یکدیگر تأثیرگذار است، به بیان دیگر شهر به واسطه کمیت‌هایی که برگرفته از ارزش‌های هر منطقه است معنا و هویت پیدا می‌کند. هویت به معنای استمرار و اتصال تاریخی به گذشته‌است که به واسطه آن باعث تشخیص و تمایز مکانی از مکان دیگر می‌شود. هویت همواره به تعبیر انسان معطوف است، زیرا این انسان است که هویت را شکل می‌دهد و واقعیت می‌بخشد و هویت مکان بدون حضور انسان واقعیت ملموسی نخواهد داشت (تیموری، ۱۳۹۳). برای تداوم هویت در محورهای شهری باید از یک سری مؤلفه‌های کمی که بیشترین ظرفیت تاریخی را حمل می‌کنند کمک گرفت، در مرحله اول آنها را حفظ کرد و در اصل تلاش برای این همانی در نسل‌های مختلف کرد، به صورتی که تفکر نسل‌های مختلف از یک فضای شهری یکسان باشد. در همین راستا زمانی که تداوم هویت در فضای شهری اتفاق بیفتد، فضاهای جمعی شکل می‌گیرند. فضاهایی که رسالت آنها ایجاد تعاملات و فعالیت‌های جمعی است و همه افراد جامعه با حق یکسان می‌توانند از آن فضا استفاده کنند. «مامفورد» به همبستگی اجتماعی و ارتباطات متقابل چهره به چهره، تحرک فکر و اندیشه و اهمیت زیباشناختی فضاهای شهری تأکید دارد و ارتباطات یک جانبه و خودمحوری‌های سودجویانه را نفی می‌کند، زیرا در این حالت ارزش‌های اجتماعی نادیده گرفته می‌شود و نهایتاً انسان شهرنشین هرچه بیشتر از گذشته، منزوی و زندگی جمعی در فضاهای شهری کم رنگ می‌شود (کلانتری، یاری قلی

تصویر ۴. فضای جمعی طولی پیاده‌روهای محور کنسیلازیون.
عکس: علی اکبر خمسه عشری. ۱۳۹۴.

تصویر ۳. فضای جمعی طولی پیاده‌راه شانزلیزه.
عکس: علی اکبر خمسه عشری. ۱۳۹۴.

پیروزی است، این خیابان دارای دو قسمت است، به صورتی که قسمت اول از میدان کونکورد به صورت باغ‌های قدیمی با یک پیاده‌رو کم‌عرض شروع می‌شود و قسمت دوم از خیابان مونتاین تا طاق پیروزی است، این قسمت در قرن ۱۸ طراحی و با اضافه‌شدن مبلمان، درختکاری، کفسازی و کیوسک‌ها در آن تبدیل به مرکز برندها، کافه‌ها و رستوران‌های مجلل شد. در حال حاضر این خیابان با پیاده‌راه‌های عریض تبدیل به یک فضای جمعی طولی شده و بیشتر از آن که مرکز خرید باشد محلی برای جمع‌شدن، قدم‌زدن افراد و توریست‌ها است (تصویر ۵ و ۶).

شیوه جدید طراحی می‌شود. تفاوتی که این باغ نسبت به باغ‌های قبلی فرانسه دارد، وجود محور و آب در آکس اصلی باغ است، به صورتی که قبل از این باغ‌های فرانسوی با محورهای ستاره‌ای شکل طراحی می‌شدند.

میدان کنکورده با پلانی هشت ضلعی در قرن ۱۸ توسط «آنژه ژاک گابریل» به سبب ارتباط باغ توئیلری و محور شانزلیزه طراحی شد. یکی از ویژگی‌های برجسته این میدان وجود ستون هرمی سنگی مصری به نام ابلیسک با قدمتی ۳۰۰۰ هزار ساله در ارتفاع ۲۳ متری است. شروع خیابان شانزلیزه از میدان کونکورده تا طاق

تصویر ۵. قرارگیری درختان در پیاده‌راه‌های شانزلیزه به صورت محوری مستقیم و ایجاد فضایی دلنشین. عکس: علی اکبر خمسه عشری. ۱۳۹۴.

تصویر ۶. قسمت اول محور شانزلیزه که به صورت باغ‌های قدیمی حفظ شده است. عکس: علی اکبر خمسه عشری. ۱۳۹۴.

کنسلیاز یون

خیابان کنسلیاز یون در شهر رم ایتالیا بین سالهای ۱۹۳۶ تا ۱۹۵۰م. با طراحی «موسولینی» در آکس میدان و کلیسا

اقداماتی که در این خیابان انجام شده همگی در راستای تاریخ و ارزشهای این خیابان بوده و موجب استمرار هویت و تشکیل یک فضای صمیمی و لذت بخش شده است (جدول ۲).

جدول ۲. دسته‌بندی اقدامات مرمتی انجام شده در محور شانزلیزه و تأثیرات آنها. مأخذ: نگارنده.

ردیف	ارکان	اقدامات	تأثیر	معیار
۱	انسان	_ پیاده راه عریض _ توجه به امر انسان‌مداری _ طراحی مناسب ایستگاه‌های مترو، به صورتی که جلوی دید انسان را نمی‌گیرد. _ کاربری‌های متنوع در فضا _ توجه به جداره‌های همکف _ مبلمان مناسب فضا _ وجود کافه‌ها و رستوران‌ها در فضای باز	_ این اقدامات باعث احساس رضایت و خوشنودی بیشتر انسان‌ها از فضا می‌شود. _ نورپردازی مناسب در شب، باعث تداوم حضور و امنیت بیشتر در این محور می‌شود. _ ایستگاه‌های مترو به صورتی طراحی شده‌است که محدوده دید انسان را نمی‌بندد و باعث اختلال در نظم محیط نمی‌شود. _ توجه به شفافیت و تنوع در جداره‌های همکف باعث سرزندگی و پویایی فضا می‌شود. _ وجود کافه‌ها و رستوران‌ها در پیاده‌راه احساس صمیمیت بیشتری به فضا می‌دهد. _ تمام این اقدامات در راستای تبدیل شدن محور شانزلیزه به یک فضای جمعی طولی است که انسان‌ها در آن زمان بیشتری را صرف کنند.	توجه به امر پیاده و انسان‌مداری، توجه به گروه‌های سنی و جنسی متفاوت، توجه به نیازهای اولیه انسان‌ها از قبیل آرامش ذهنی، امنیت، حس تعلق، توجه به مبلمان و ایجاد امکانات تفریحی در محل.
۲	طبیعت	_ حفظ درختان و باغ‌های قدیمی در قسمت اول شانزلیزه _ آکسی بودن و محوریت درختان در پیاده‌راه _ وجود درختان هرس شده در پیاده‌راه	_ حفظ درختان باغ‌ها بعد از میدان کنکورده باعث تداوم هویت روستای الیزه می‌شود. _ هرس درختان و قرارگیری آنها به صورت تنه‌های مستقیم، اشاره به فرهنگ اروپائی‌ها در کاشت درخت دارد. _ قرارگیری درختان به صورتی محوری مستقیم، نظم و ترتیب بیشتری به محیط بخشیده، باعث به وجود آمدن یک کریدور دید شهری با تاکید بر طاق پیروزی و ابلیسک است.	حفاظت از ارزش‌های طبیعی، احیای فضاهای سبز از بین رفته به سبب استمرار هویت، ایجاد فضاهای سبز برای تعبیر در حس فضا و در فضاهای بی‌روح.
۳	فرهنگ	_ حفظ آب و فواره در میدان کنکورده _ برگزاری مراسم و جشن‌ها در محور شانزلیزه _ وجود بنای طاق پیروزی به سبب جنگجویانی که جان خود را در راه فرانسه فدا کرده‌اند _ برگزاری مراسم برای بزرگداشت جنگجویان گمنام در زیر طاق پیروزی	_ فواره عنصری ارزشمند در فرهنگ اروپائی‌ها است، به صورتی که در قدیم همیشه در کنار آب عنصری مانند مجسمه هم وجود داشته، که مجسمه تکمیل کننده آب بوده، و حفظ این فواره باعث تداوم هویت می‌شود. _ برگزاری مراسم‌های آئینی، جشن‌ها و راهپیمایی‌ها در طول تاریخ همیشه در شانزلیزه برگزار می‌شده است، که این باعث سرزندگی فضا و نشان از ملی بودن این محور دارد. _ وجود طاق پیروزی و برگزاری مراسم برای جنگجویان کشته‌شده، نشان از احترام به رزمندگانی است که جان خود را در راه فرانسه فدا کرده‌اند.	احیای نشانه‌های فرهنگی_تاریخی، مراسم‌ها و آئین‌های سنتی و خاطرات جمعی
۴	تاریخ	_ قرارگیری محور در آکس طاق پیروزی و میدان کنکورده _ حفظ جداره‌ها _ حفظ یادمان‌ها از قبیل طاق پیروزی و ابلیسک _ باز بودن محدوده دید محور _ قرارگیری باغ توتیلری، میدان کنکورده، شانزلیزه و طاق پیروزی در یک آکس	_ حفظ یادمان‌هایی از قبیل طاق پیروزی و ابلیسک و قرارگیری آنها در آکس محور، باعث هویت‌مند شدن محور و ارزش‌گذاری بیشتر به این دو عنصر است. _ توجه به سبک و ارتفاع جداره‌ها باعث نظم و همخوانی بهتر محور می‌شود. _ قرار نگرفتن تیر چراغ برق در میان محور و انتقال آن‌ها به کناره‌های محور باعث باز بودن میدان دید انسان در مرکز محور می‌شود، که این در خوانش بهتر محیط تأثیرگذار است. _ قرارگیری مکان‌های تاریخی در یک آکس اشاره به اهمیت و روند تاریخی این محور دارد.	مرمت آثار تاریخی و با ارزش فضا، باززنده سازی هویت محل، حفاظت از بناهای با ارزش تاریخی

در مرکز میدان ستونی هرمی سنگی مصری با قدمت ۴۰۰۰ ساله و دو آبنما قرار دارد. این منطقه، مرکز قدرت و حکومت واتیکان در رم است و کلیسا سن پیترو بر تمام کلیساهای جهان نظارت دارد. خیابان کنسیلیازیون دارای یک نظم حداکثری است، به صورتی که با ایجاد تقارن، نظم و آکسیال بودن محور، نمایانگر حس اقتدارگرایی و استبداد حاکم بر منطقه است. این محور باعث اتصال میدان سن پیترو به رودخانه تیبر شده است و باعث جذب افراد به کلیسا می‌شود. محور کنسیلیازیون با استفاده از تقارن مبلمان در محور، باز شدن دهانه محور در نزدیکی میدان، استفاده از مصالح سخت، وجود ستون‌هایی سنگی هرمی شکل

سن پیترو ساخته شد. کلیسای سن پیترو در منطقه واتیکان یکی از شاهکارهای دوره رنسانس است، ساخت این کلیسای باشکوه ۱۱۰ سال به طول انجامید و توسط هنرمندان بزرگی مانند «برامانته»، «میکل آنژ»، «کارلو مادرنو» و «برنینی» طراحی شده است. این مکان به عنوان یکی از مقدس‌ترین اماکن کاتولیک بوده و محل برگزاری زیارت‌های سالانه است. میدان سن پیترو در قرن ۱۷ در زمان الکساندر هفتم به دلیل راحتی مردم در دیدن پاپ ساخته شد. این میدان به وسیله برنینی و به صورت میدانی دور ستونی با ستون‌های توسکانی در چهار ردیف که بالای آنها مجسمه‌های بزرگی از قدیسن قرار دارد طراحی شده است.

جدول ۳. دسته بندی اقدامات مرمتی انجام شده در محور کنسیلیازیون و تاثیرات آنها. مأخذ: نگارنده

ردیف	ارکان	اقدام	تاثیر	معیار
۱	انسان	_ امنیت پیاده _ توجه به جداره‌های همکف _ توجه به اصل پیاده‌مداری _ توجه به مبلمان مناسب فضا _ تقسیم‌بندی خیابان به سه قسمت کندرو، پیاده‌رو و تندرو _ جذب توریست‌ها به واسطه محوریت قوی خیابان از رودخانه تیبر به کلیسا	_ خیابان کنسیلیازیون به سبب برقراری ارتباط با رودخانه تیبر و میدان سن پیترو، دارای پتانسیل خوبی است برای جذب توریست‌ها. _ اقدامات صورت گرفته، باعث به وجود آمدن فضای جمعی طولی شده که مردم در این محور جمع می‌شوند، می‌نشینند و با هم ارتباط برقرار می‌کنند.	توجه به امر پیاده و انسان‌مداری، توجه به گروه‌های سنی و جنسی متفاوت، توجه به نیازهای اولیه انسان‌ها از قبیل آرامش ذهنی، امنیت، حس تعلق، توجه به مبلمان و ایجاد امکانات تفریحی در محل.
۲	طبیعت	_ قرار دادن گلدان‌های درخت در محور پیاده	_ با قرار دادن گلدان‌های درخت به صورت قرینه در دوطرف محور، باعث سرزندگی و برانگیختن حس وابستگی بیشتر فضا می‌شود.	حفاظت از ارزش‌های طبیعی، احیای فضاهای سبز از بین‌رفته به سبب استمرار هویت، ایجاد فضاهای سبز برای تغییر در حس فضا.
۳	فرهنگ	_ برگزاری مراسم‌های آئینی در میدان _ حضور مردم در میدان برای دیدن پاپ _ قرینه‌سازی در محور _ وجود آب در میدان و پیاده‌روها _ توجه به اقتدار کلیسای سن پیترو _ اتصال کلیسا به رودخانه تیبر به وسیله خیابان	_ برگزاری مراسم‌های آئینی، حضور مردم برای دیدن پاپ و توریست‌ها برای بازدید از کلیسا باعث بقا و حفظ هویت منطقه می‌شود. _ نظم و قرینه‌سازی مبلمان و عناصر محور باعث افزایش قدرت‌نمایی محور می‌شود. _ حفظ فواره در میدان و آبخوری‌ها در پیاده‌روها باعث حفظ ارزش‌ها می‌شوند.	احیای نشانه‌های فرهنگی-تاریخی، مراسم‌ها و آئین‌های سنتی و خاطرات جمعی
۴	تاریخ	_ حفظ یادمان‌ها از قبیل ابلیسک و فواره‌ها _ حفظ جداره‌های همگن _ استفاده از مصالح سخت _ توجه به خط آسمان جداره‌ها _ توجه به جنبه‌های تاریخی محیط در طراحی مبلمان _ کم شدن عرض محور در نزدیکی میدان _ وجود پایه‌های سنگی چراغ _ قرار ندادن عنصری در آکس خیابان _ قرار گیری محور دید در آکس کلیسا	_ حفظ و نگهداری از ابلیسک و فواره‌ها باعث تداوم هویت می‌شود. _ توجه به سبک معماری جداره‌ها و خط آسمان، باعث نظم بیشتری در محور دید می‌شود. _ کم شدن دهانه محور در نزدیکی میدان باعث جلب توجه افراد به کلیسا می‌شود. _ وجود ستون‌های هرمی سنگی به عنوان پایه‌های چراغ باعث به وجود آمدن کریبورد دیدی مطلوب به سمت کلیسا می‌شود. _ قرار نگرفتن عنصری در میان محور باعث اقتدار بیشتر محور شده است.	مرمت آثار تاریخی و با ارزش فضا، باز زنده سازی هویت محل، حفاظت از بناهای با ارزش تاریخی

هویت و ارزش‌های میدان بوده و باعث تداوم و تقویت هویت و تاریخ منطقه واتیکان شده‌اند، به علاوه سبب تبدیل این محور به یک فضای جمعی طولی شده است (جدول ۳).

تصویر ۸. میدان سن پیتر و حفظ ابلیسک و فواره‌ها در میدان.
عکس : علی اکبر خمسه عشری. ۱۳۹۴

به عنوان پایه چراغ و توجه به جداره‌های همگن، توانسته است که حس قدرتمندی، استبدادی و فاشیستی را به نمایش بگذارد (تصویر ۷ و ۸) تمام اقدامات مرمتی انجام شده، همگی در راستای

تصویر ۷. محور کنسیلیازیون به سمت کلیسای سن پیتر.
عکس : علی اکبر خمسه عشری. ۱۳۹۴

جمع بندی

شده، دستیابی به محوری قدرتمند، استبدادی و محیطی در خدمت کلیسای سن پیتر بوده است.

۳- در هر دو محور ارزش گذاری به افراد پیاده و دستیابی به فضای جمعی طولی یکی از اهداف مهم بوده است اما راهبردی که در شانزلیزه انتخاب شده، استفاده از پیاده‌راه‌های عریض، قراردادن کافه‌ها و رستوران‌ها در فضای پیاده‌راه، تنوع کاربری‌ها، مبلمان مناسب و اهمیت دادن به طبیعت بوده و در محور کنسیلیازیون با توجه به تقسیم محور به سه قسمت کندرو، پیاده‌رو و تندرو، قرار دادن کیوسک‌هایی که به مردم خدمات دهد، مبلمان مناسب و توجه به طبیعت، توانسته به آسایش افراد پیاده توجه کند و فضا را به صورت یک فضای جمعی طولی شکل دهند.

در ادامه و بررسی‌های به عمل آمده با توجه به اهداف اصلی که در هر دو محور وجود داشت یک سری اقدامات مرمتی مشابه نیز صورت گرفته که در زیر به آنها اشاره شده است.

۱- آب، فواره و مجسمه‌های آن جزو عناصر ارزشمند و تاریخی این دو کشور است و در هر دو محور این عناصر حفظ شده‌اند.

۲- زمانی که اروپائیان موفق به فتح مصر می شوند به سبب اهمیت مصر باستان، ستون‌های سنگی هرمی به نام ابلیسک را با خود به اروپا می‌آورند، به همین جهت دارای ارزش و تاریخ فراوانی بوده که در هر دو محور حفظ شده است.

۳- طبیعت نیز جزو عناصری است که حس فضا را تغییر می دهد و در هر دو محور در پیاده‌روها استفاده شده است.

۴- توجه به شکل و فرم جداره‌ها که در هر دو محور توجه بسیاری

محورهای دید شهری جزو عناصری هستند که ظرفیت بسیار بالایی در حفظ و تداوم هویت شهر دارند، به طوری که برای تداوم هویت می‌بایست یک سری اقدامات مرمتی صورت بگیرد و در صورت صحیح بودن اقدامات، آن فضا تبدیل به یک فضای جمعی طولی شود و مردم به تعاملات اجتماعی و فعالیت بپردازند، به علاوه باعث ارتباط نزدیکتر با فضا، احساس تعلق و تداوم حضور انسان‌ها شود. با بررسی نمونه‌های انتخاب شده، به این نتیجه می‌توان رسید که گاهی در فضاهای شهری مختلف، اهدافی مشترک وجود دارد، اما در نوع انتخاب رویکرد و اقدامات مرمتی، برای رسیدن به آن اهداف متفاوت بوده‌اند. به همین خاطر با توجه به اهداف اصلی مشترک از قبیل تداوم هویت محور، ایجاد فضای جمعی طولی، سرزندگی و پویایی فضا که در هر دو محور وجود دارد، اقداماتی صورت گرفته که با توجه به ماهیت هر فضا متفاوت است. در زیر به صورت مختصر به آنها اشاره شده است :

۱- هر دو محور برای تأکید بیشتر به عنصر پایانی از عناصر نمادین استفاده کرده‌اند، در محور شانزلیزه از درختان هرس شده به سبب نزدیکی بیشتر با تاریخ محیط و در محور کنسیلیازیون با استفاده از نظم در فرم و رنگ جداره‌ها، استفاده از ستون‌های سنگی هرمی شکل توانسته است عنصر پایانی را مورد تأکید قرار دهد.

۲- در هر دو محور هدف، تداوم هویت بوده است، اما راهبردی که در محور شانزلیزه انتخاب شده است دستیابی به محیطی انسان‌مدار، صمیمی و آرامش بخش به سبب تاریخ و موقعیت قرارگیری آن بوده و راهبردی که در محور کنسیلیازیون انتخاب

۶- بازبودن میدان دید انسان‌ها در مرکز محورها و بسته نبودن آن‌ها به واسطه تیرهای برق برای ارزش‌دهی به عناصر پایانی محور و درک بهتر فضا.

به همگن بودن جداره‌ها شده است.
۵- در هر دو محور انسان‌گرایی و اصل پیاده‌مداری به وضوح دیده می‌شود و به صورت یک اصل رعایت شده است.

نتیجه‌گیری

در همه فضاهای شهری یک سری اقدامات ثابت در نظر گرفت زیرا هر فضا با توجه به ماهیت تاریخی و فرهنگی خود، خواهان یک سری از اقدامات بوده، این‌گونه است که فضاهای شهری می‌توانند اصالت خود را حفظ کنند و برای نسل‌های آینده ماندگار بمانند. همانطور که مشاهده شد، در محور شانزلیزه برای تداوم انسان‌مداری و پیاده‌مداری از عناصری مانند درخت، کافه در فضای باز و مبلمان مناسب استفاده شد تا این مهم را حفظ و تقویت کند، در مقابل محور کنسیلازیون با توجه به نمایش اقتدار و قدرت در محور با عناصری سخت و سنگی توانسته بود این نیاز را برطرف سازد.

محورهای دید شهری را از زاویه‌های مختلفی می‌توان بررسی کرد، مقاله حاضر به بررسی سؤالاتی از قبیل این که برای حفظ و استمرار هویت چه عواملی در انتخاب اقدامات مرمتی تأثیرگذار هستند؟ و این که آیا در همه محورهای شهری می‌توان یک سری اقدامات ثابت در نظر گرفت؟ جهت یافتن بهترین اقدامات مرمتی برای تداوم و حفظ هویت محورهای دید شهری، در مرحله اول باید شناختی کامل از محیط، از قبیل تاریخ، فرهنگ، اجتماع و سیاست آن محل داشت و با توجه به آنها اقدامات مرمتی لازم را مشخص کرد، تا هم‌راستا با تمام ارزش‌های نهفته و خاطرات جامعه باشد، در نتیجه نمی‌توان

پی‌نوشت

این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی «گردشگری فرهنگ شهری» است که در سال ۱۳۹۴ به مسؤلیت آقای دکتر سیدامیر منصوری در پژوهشکده نظر انجام گرفته و نگارنده به عنوان همکار طرح در سفر مطالعاتی و برداشت‌های میدانی طرح مذکور به مدت ۱۸ روز به اروپای غربی (فرانسه- ایتالیا) مشارکت داشته است.

فهرست منابع

- آتشین بار، محمد. (۱۳۸۸). تداوم هویت در منظر شهری، مجله باغ نظر، ۱۲: ۴۵-۵۶.
- بهزادفر، مصطفی و طهماسبی، ارسلان. (۱۳۹۲). شناسایی و ارزیابی مولفه‌های تأثیرگذار بر تعاملات اجتماعی، مجله منظر، ۲۵: ۱۷-۲۸.
- پوریوسف زاده، سارا و بمانیان، محمدرضا و انصاری، مجتبی. (۱۳۹۱). معیارهای مرمت منظر محوطه‌های تاریخی و طبیعی با تاکید بر محوطه بیستون کرمانشاه، مجله باغ نظر، ۲۲: ۳۵-۴۴.
- پورجعفر، محمدرضا و صادقی، علی‌رضا. (۱۳۸۷). اصول حاکم بر طراحی هدفمند محورهای دید شاخص شهری، نشریه هویت شهر، ۳: ۹۵-۱۰۷.
- پورجعفر، محمدرضا. صادقی، علی‌رضا و تقوایی، علی‌اکبر. (۱۳۸۸). خوانش تأثیر ساماندهی محورهای بصری بر ارتقا کیفیت محیط فضاهای عمومی شهری (نمونه موردی: خیابان آزادی تهران). مدیریت شهری، ۷(۲۴): ۶۵-۸۰.
- تیموری، محمود. (۱۳۹۳). نسبت هویت با نوسازی شهری، مجله منظر، ۲۷: ۴۴-۴۹.
- دانشپور، سید عبدالهادی و چرخچیان، مریم. (۱۳۸۶). فضاهای عمومی و عوامل مؤثر بر حیات جمعی، مجله باغ نظر، ۷: ۱۹-۲۸.
- شجاعی، دلارام و پرتوی، پروین. (۱۳۹۴). عوامل مؤثر بر ایجاد و ارتقای اجتماع‌پذیری در فضاهای عمومی، مجله باغ نظر، ۳۴: ۹۳-۱۰۸.
- کلانتری، بهرنگ و یاری قلی، وحید و رحمتی، اکبر. (۱۳۹۱). فضاهای جمعی و شهر خلاق، مجله منظر، ۱۹: ۷۴-۷۸.
- محمدمرادی، اصغر و محب‌علی، محمدحسن. (۱۳۹۳). دوازده درس مرمت. تهران: نشر توسعه ایران (مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی).
- مختاری طالقانی، اسکندر و امید بخش، سارا. (۱۳۹۳). مرمت و حفاظت بافت‌های تاریخی با استفاده از اصول باززنده‌سازی، اولین کنفرانس ملی جغرافیا، گردشگری، منابع طبیعی و توسعه پایدار. تهران: موسسه ایرانیان، قطب علمی برنامه ریزی و توسعه پایدار گردشگری دانشگاه تهران.
- نگارستان، فرزین، تیموری، محمود و آتشین بار، محمد. (۱۳۸۹). تئوری منظر، رویکردی بر تداوم هویت در روند نوسازی شهری، مجله باغ نظر، ۱۴: ۶۸-۵۹.
- یزدانی، مائده و لواسانی، مونا. (۱۳۸۹). فضاهای جمعی ظرف تحقق حیات مدنی، مجله منظر، ۷: ۲۶-۲۹.